

Joachim Bar

Kodeks Prawa Kanonicznego a konstytucje zakonu OO. Franciszkanów

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 1/1-2, 309-326

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JOACHIM BAR O.F.M. Conv.

KODEKS PRAWA KANONICZNEGO A KONSTYTUCJE ZAKONU OO. FRANCISZKANÓW

Wstęp

Prace nad partykularnym prawem zakonnym mogą iść w rozmaitym kierunku. Można np. badać: 1) rozwój historyczny prawa w danym zakonie, 2) obecny system prawa w danym zakonie, 3) stosunek prawa danego zakonu do prawa innych zakonów, 4) wspólne cechy w partykularnym prawie zakonnym, 5) stosunek konstytucji danego zakonu do kodeksu prawa kan. itp.

Studium tego rodzaju nie jest bez znaczenia dla prawa kanonicznego. Żeby zrozumieć i prawidłowo wyłożyć przepisy kodeksu prawa kan. odnoszące się do zakonów, trzeba często uciekać się do prawa partykularnego, tj. do reguł i konstytucji poszczególnych zakonów. Ponadto kodeks wielokrotnie odsyła do prawa partykularnego, owszem czasem nawet zgadza się, aby zamiast przepisu kodeksu stosować przepis konstytucji.

Trzeba również zauważyć, iż po ogłoszeniu kodeksu rozwinęło się ogromnie partykularne prawo zakonne z okazji prac, jakie poszczególne zakony przedsięwzięły celem dostosowania ustaw zakonnych do prawa powszechnego. Dostosowanie konstytucji zakonnych do kodeksu nie nastąpiło jednak w sposób mechaniczny, jednolity, każdy bowiem zakon ma mniej lub więcej bogatą tradycję, zwyczaje itp. — stąd i w konstytucjach zakonnych, zatwierdzonych po wydaniu

kodeksu, znajdują się pewne, nieraz nawet znaczne odchylenia od prawa powszechnego. Różnice te z pewnością nie pozostaną bez wpływu na dalsze kształtowanie się powszechnego prawa zakonnego.

Sądzę zatem, że nie będzie bez pożytku rozważenie stosunku kodeksu do poprawionych i zatwierdzonych w r. 1932 konstytucji zakonu OO. Franciszkanów (O.F.M.Conv.). Obecnie nie poruszę wszystkich zagadnień nasuwających się w tej dziedzinie, ale rozpatrzę tylko te postanowienia konstytucji franciszkańskich, które z wyraźnego przepisu kodeksu są podniesione do funkcji prawa uzupełniającego kodeks.

Wspomniane uzupełnienia prawa powszechnego są oczywiście prawem partykularnym, obowiązują tylko dany zakon, ale są pod pewnym względem związane z kodeksem i stanowią szczególnie interesujący materiał dla badaczy prawa zakonnego porównawczego.

I. Ogólne wiadomości o konstytucjach zakonu OO. Franciszkanów

1. Powstanie nowych konstytucji (1932 r.).

Oprócz prawa powszechnego zawartego w kodeksie, każdy zakon rządzi się przepisami własnymi (kan. 488, 1^o), zwanymi regułą lub konstytucjami; one to stanowią prawo partykularne danego zakonu.

W chwili wydania kodeksu prawa kan. wiele norm prawa partykularnego zakonnego w znacznej mierze odbiegało od norm zawartych w kodeksie, stało się nieaktualnymi, a to głównie na mocy kanonu 489, który postanawia: „Reguły i konstytucje właściwe poszczególnym zakonom, o ile nie sprzeciwiają się kanonom niniejszego kodeksu, pozostają w mocy; niezgodne zaś z nimi są zniesione”.

W związku z przytoczonym kanonem okazała się potrzeba poddania rewizji ustaw poszczególnych zakonów i nawet św.

Kongregacja dla Spraw Zakonnych dwukrotnie w tej sprawie zabierała głos¹.

Praca nad dostosowaniem partykularnego prawa zakonne do kodeksu stała się równocześnie dla zakonów okazją do wprowadzenia pewnych zmian, odpowiednio do wymagań obecnych czasów. Było to zgodne ze wskazówką bardzo oględnie wyrażoną w „wyjaśnieniu” św. Kongregacji dla Spraw Zakonnych z 1921 roku².

Zakon OO. Franciszkanów przystąpił również do pracy nad uzgodnieniem konstytucji z kodeksem i wprowadzeniem zmian, dotychczasowe bowiem konstytucje³ nie mogły już odpowiedzieć swemu celowi. Po dłuższym przygotowaniu ukazały się nowe konstytucje franciszkańskie w 1932 roku, zatwierdzone w formie szczegółowej dekretem św. Kongregacji dla Spraw Zakonnych z dnia 14.VII.1932 roku.

Nowe konstytucje tworzą duży tom (format 8^o, str. XVII, 355) z tytułem: „Constitutiones Ordinis Fratrum Minorum Sancti Patris Francisci Conventualium ad Codicem iuris canonici conformatae, auctoritate Pii XI Pontificis Maximi recognitae et approbatae, iussu Reverendissimi Patris Dominici Mariae Tavanii... Ministri Generalis CXI in lucem editae”.

Na początku konstytucji znajduje się krótki dekret św. Kongregacji dla Spraw Zakonnych zatwierdzający konstytucje, dalej przedmowa O. Generała Tavaniego i index (rerum). Potem następuje „Regula Seraphici P.N.S. Francisci”. Jak wiadomo, jest ona włączona do bulli (zatwierdzającej regułę) papieża Honoriusza III „Solet annuere” z 29 listopada 1223 r. Zawiera 12 krótkich rozdziałów. W obecnym wydaniu kon-

¹ Dekret 26.VI.1918, AAS 10(1918)290 i wyjaśnienie z dnia 26.X. 1921, AAS 13(1921)538. Dobry komentarz do obydwu aktów Kongregacji napisał Maroto w czasop. *Commentarium pro Religiosis* 1(1920)194—206 i 3(1922) 4—8.

² nr IV, AAS 13(1921)538—9.

³ Zatwierdził je pap. Urban VIII brewem „*Militantis Ecclesiae regimini*” z dnia 15.V.1628 r.; znaczniejsze zmiany konstytucyj zatwierdził pap. Pius VII brewem „*Non raro in humanis*” z dnia 10.I.1823 r. Obydwa dokumenty zob. na początku konstytucyj.

stytucji umieszczono na dole przypiski wskazujące moc obowiązującą danego przepisu reguły. Po zakończeniu reguły są (na s. 11) „Verba B.P.N. Francisci exhortatoria ad fratres”.

Teraz dopiero następują właściwe konstytucje (s. 13—289). Nie ma tytułu ogólnego, bo napis „Constitutiones Ordinis Fratrum Minorum Sancti Patris Francisci Conventualium” umieszczono jeszcze przed regułą. Po regule (i „verba exhortatoria”) czytamy napis (s. 13) „Constitutiones in caput primum Regulae”. Tak samo są wyrażone dalsze tytuły (Constitutiones in caput secundum Regulae, itd). W ten sposób zostały konstytucje podzielone na 12 nierównych części. Każda z tych części dzieli się na rozdziały (tituli) z osobnymi nagłówkami (rubrykami). Często pod nagłówkiem znajduje się przytoczony wyjątek z reguły, wydrukowany kursywą.

Poszczególne przepisy konstytucji, większe lub mniejsze, rzadko jednak przekraczające zawartość pół strony, są oznaczone numerami⁴ arabskimi od 1—870. Jest to praktyczna innowacja ze względu na przytaczanie⁵.

W dodatku (s. 291—298) umieszczono list apostolski pap. Klemensa XIV „Miserator Dominus” z 10.VIII.1774 r. i re-skrypt św. Penitencjarii z 8.VIII.1786 r. Pierwszy z tych dokumentów odnosi się do penitencjarzy mniejszych bazyliki św. Piotra w Rzymie, drugi do penitencjarzy mniejszych bazyliki M. Bożej w Loreto.

Na s. 301—355 znajduje się obszerny wykaz rzeczowy (index analyticus), ułożony w porządku alfabetycznym.

2. Nazwa „reguła” i „konstytucje”

Terminów „reguła”, „konstytucje” używano w ciągu wieków i dzisiaj także nie w jednakowym znaczeniu.

⁴ Stosownie do: *Normae secundum quas S. Congreg. de Religiosis in novis religiosis congregationibus approbandis procedere solet* (die 6.III.1921), n. 25, AAS 13(1921)318.

⁵ Przytaczam konstytucje tylko przez wskazanie cyfry arabskiej z literą n. (numer).

Prawie we wszystkich zakonach powstałych przed wiekiem XVI słowo „reguła” (regula) oznacza krótki (i zwykle starożytny) zbiór podstawowych przepisów normujących życie zakonu⁶. Natomiast „konstytucje” (constitutiones) oznaczają postanowienia właściwe danemu zakonowi, dodane do reguły, dokładniej określające cel szczegółowy zakonu, zarząd, środki do osiągnięcia celu. W ten sposób „konstytucje” bliżej określają „regułę” i dostosowują ją do praktyki życiowej w danym zakonie⁷.

Po wieku XV nie powstała już żadna reguła w sensie dawniejszym, tworzyły się jednak nowe zakony. W tych zakonach „konstytucje” stanowią prawo zasadnicze zakonu, całość w sobie zamkniętą. „Reguły” natomiast występują jako inny zbiór zarządzeń i norm, różny od konstytucyj, jakoby dopełnienie konstytucyj⁸.

W zakonie OO. Franciszkanów „reguła” oznacza prawo zasadnicze, podstawowe, „konstytucje”⁹ są objaśnieniem, zastosowaniem i uzupełnieniem reguły. Reguła i konstytucje są od siebie dokładnie oddzielone, jednak wzajemnie się uzupełniają, tak że stanu prawnego zakonu, o ile chodzi o prawo partykularne, należy szukać w regule i konstytucjach.

Mimo tego stwierdzenia należy jednak zaznaczyć, że nowe konstytucje OO. Franciszkanów używają terminu „reguła” i „konstytucje” nie zawsze w tym samym znaczeniu. Np. przed regułą umieszczono napis ogólny: „Constitutiones Ordinis S.P. Francisci Conventualium” — potem dopiero czytamy napis: „Regula Seraphici P.N.S. Francisci”. Wynikałoby, że regułę zalicza się do „konstytucyj”. W n. 95 użyto terminu „reguła” w podwójnym znaczeniu: „omnes ei (kandydatowi)

⁶ Maroto, *Regulae et particulares constitutiones singularum religionum ex iure Decretalium usque ad Codicem*, Acta Congr. Juridici Intern. Romae 1934, vol. IV Romae 1936, 214.

⁷ Larraona, *Commentarium Codicis*, Comment. pro Relig. 4(1923)137. Zob. też Maroto, *Regulae*, Acta Congr., vol. IV, 214.

⁸ Maroto, *Regulae*, Acta Congr., vol. IV, 220—2.

⁹ Co do historii konstytucyj zob. Maroto, *Regulae*, Acta Congr., vol. IV, 258—99; o konstytucjach OO. Franciszkanów na s. 278—9.

Regulae arctiores articuli proponantur,... sanctiones, Constitutiones insuper et *regulae* omnes, quae in Ordine nostro servantur". Terminu „konstytucje" używają konstytucje na oznaczenie całości przepisów zakonnych, zbioru przepisów¹⁰, lub też części przepisów¹¹.

3. Moc obowiązująca reguły i konstytucyj

Kanon 593 nakłada na zakonników obowiązek zachowywania reguł i konstytucyj własnego zakonu, nie określa jednak bliżej tego obowiązku. Również i między kanonistami nie ma dotychczas zgody co do prawnej natury reguł i konstytucyj. Ogólnie przyjmuje się jednak, że jako takie, obowiązują pod karą¹². W niektórych zakonach mogą być pod tym względem zmiany, ale to jest wyraźnie zaznaczone w konstytucjach.

W regule św. Franciszka jest wiele przykazań obowiązujących pod grzechem ciężkim lub lekkim¹³, konstytucje zaś OO. Franciszkanów jasno zaznaczają (n. 23) jaką posiadają moc obowiązującą, mianowicie: konstytucje obowiązują pod grzechem ciężkim, o ile bezpośrednio i wprost określają zachowanie ślubów i nakazów reguły obowiązujących pod grzechem ciężkim; pod grzechem zaś powszednim, o ile objaśniają zachowanie lekkich przepisów reguły; natomiast we wszystkim innym przestępca winien poddać się karze, jaką przełożony dla słusznej przyczyny ustanowi i na niego nałoży.

Moc obowiązująca przepisów prawa powszechnego nie zmienia się przez to, że zostały przytoczone w konstytucjach. Nie sądzę bowiem, aby powstawał nowy obowiązek do ich zachowania z faktu umieszczenia ich w konstytucjach.

¹⁰ n. 11, 12, 13, 21, 23, 330, 380, 822.

¹¹ n. 13, 14, 554 (można rozumieć jako zbiór i jako część przepisów).

¹² Por. np. Coronata M., *Institutiones iuris canonici*, vol. I, Taurini 1928, 597—8, 771; Wernz—Vidal, *Jus canonicum*, t. III. De Religiosis, Romae 1933, 50—1, 374—6.

¹³ Zob. adnotacje przy tekście reguły i konstytucje, n. 22.

Konstytucje zakonu OO. Franciszkanów nie podają żadnej ogólnej zasady odnośnie *wykładni* konstytucyj, należy zatem stosować przepisy kodeksu (kan. 17,18,19) i to bez względu na to, czy chodzi o prawo ogólne zawarte w konstytucjach, czy o prawo ściśle partykularne¹⁴.

Zachodzi pytanie, czy przełożeni zakonni mogą *zmienić* regułę lub konstytucję albo od nich *dyspensować*.

Reguła św. Franciszka należy do najczcigodniejszych pomników ustawodawstwa zakonnego. Dzięki swemu ogólnemu ujęciu, nie straciła swej mocy prawnej i po wydaniu kodeksu, gdyż łatwo da się dostosować do obecnych warunków przez odpowiednie przepisy konstytucyj. W szczegółowych wypadkach zmiana reguły może nastąpić tylko przez akt Stolicy Ap. jako objaśnienie, złagodzenie itp.¹⁵, a to dlatego, że reguła św. Franciszka została uroczyście zatwierdzona przez pap. Honoriusza III. Konstytucje właściwie nie mówią o zmianie reguły, przypominają tylko, aby z uległością przyjmować dekrety Stolicy Ap. odnośnie reguły (n. 10).

Konstytucje nie są takie stałe jak reguła, stąd mogą się zmieniać częściej, stosownie do wymagań czasu. Prawo zmiany konstytucyj jest zastrzeżone kapitule generalnej (definitorium generalnemu), przy zachowaniu specjalnej formy (Konstytucje, n. 13 i 14). Będzie to zmiana, dokonana przez czynniki zakonne, przy zatwierdzeniu przez Stolicę Ap. Ponadto może być zmiana pochodząca od czynników zewnętrznych, mianowicie przez zmianę prawa powszechnego, albo przez specjalne zarządzenie Stolicy Ap. skierowane do władz zakonnych.

Tak reguła jak i konstytucje w zakonie OO. Franciszkanów są prawem papieskim, więc i *dyspensowanie* od ich przepisów należy do Stolicy Ap. Jednak według opinii prawdopo-

¹⁴ Jeden wypadek upoważnienia odpowiednich organów zakonnych do wydania rozstrzygnięcia w razie wątpliwości odnoszącej się do przepisów konstytucyj zawierających prawo partykularne spotykamy w n. 552 konstytucyj.

¹⁵ Zob. *Konstytucje* n. 10.

dobnej (probabilis) przełożeni zakonni (praelati regularium) mogą dyspenzować od przepisów reguły i konstytucji swoich podwładnych, w wypadkach szczegółowych wyjąwszy te przepisy, które należą do istoty zakonu (ad substantiam religionis)¹⁶.

Czasem konstytucje wyraźnie upoważniają przełożonych do udzielania dyspenzy¹⁷. Ponadto, skoro chodzi o przepisy prawa powszechnego zawarte w konstytucjach, mogą wyżsi przełożeni (ordynariusze) korzystać z uprawnień nadanych kanonem 81.

4. Konstytucje a statuty prowincjalne i zwyczaj

Oprócz konstytucyj obowiązujących cały zakon OO. Franciszkanów mogą być w poszczególnych prowincjach statuty prowincjalne. Sposób uchwalenia oraz ich moc prawną określają konstytucje w n. 15—17. Ponadto dopuszczalne są statuty dla kolegiów i seminariów; zwyczajnie wydaje je generał zakonu, za zgodą swej rady¹⁸.

Statuty nie mogą się sprzeciwiać konstytucjom, ale je uzupełniają i bardziej stosują do życia praktycznego.

Uzupełnieniem konstytucyj pod pewnym względem jest również *prawo zwyczajowe*. Wprawdzie konstytucje (n. 12) ogólnym postanowieniem wykluczają wszelki zwyczaj przeciwny ich przepisom, a w niektórych wypadkach szczególnych¹⁹ jeszcze wyraźnie odrzucają zwyczaj tego rodzaju, czasem jednak powołują się na zwyczaj²⁰ i w tych wypadkach uważają zwyczaj za źródło prawa. Zwyczaje, które nie sprzeciwiają się konstytucjom (secundum ius, praeter ius), mogą dalej istnieć i uzupełniać lub tłumaczyć konstytucje.

¹⁶ Ledwolorz, *De superiorum potestate dispensandi in iure particulari Ordinis Fratrum Minorum*, Antonianum 13 (1938)45 i 52—3.

¹⁷ Zob. n. 74, 191, 322, 330, 492, 569.

¹⁸ *Konstytucje*, n. 416, 434.

¹⁹ Zob. np. n. 15.

²⁰ Zob. np. n. 186, 198, 215, 283, 327, 331, 501, 503.

5. Konstytucje a kodeks prawa kan.

Konstytucje zakonu OO. Franciszkanów zostały uzgodnione z kodeksem i otrzymały zatwierdzenie w formie specjalnej²¹, nie można więc powoływać się przy ich stosowaniu na kanon 489 co do spraw, które inaczej ujęto, aniżeli przepisuje kodeks.

Dla lepszego jednak zrozumienia i prawidłowej wykładni konstytucyj należy zaznaczyć, iż w konstytucjach franciszkańskich, jak zresztą we wszystkich zatwierdzonych po wydaniu kodeksu, można rozróżnić dwie części składowe: a) powtórzenie prawa powszechnego i b) prawo partykularne.

ad a) W rozmaity sposób jest powtórzone prawo powszechne. Kodeks jest przytaczany:

- 1) dosłownie;
- 2) dosłownie, z zastosowaniem wykładni autentycznej ogłoszonej przed wydaniem konstytucyj²²;
- 3) według sensu²³;
- 4) ze zmianami; zmiany te powstały przez opuszczenie, zmianę lub dodatki niektórych wyrazów²⁴.

Zwyczajnie jest w nawiasie zaznaczony przytoczony kanon. Czasem przytoczono kodeks bez zaznaczenia kanonu²⁵. To jednak, jak sądzę, nie zmienia istoty rzeczy.

W niektórych wypadkach można spotkać błędne przytoczenie: jest źle przytoczony numer kanonu albo paragrafu²⁶, lub spotyka się omyłkę w słowach, szyku wyrazów itp.²⁷.

Czasem trudno odróżnić, czy mamy omyłkę w przytoczeniu, czy celową zmianę danego wyrazu. Jeżeli nie ma oczy-

²¹ Zob. dekret Św. Kongr. dla Spr. Zak. umieszczony na początku konstytucyj.

²² Zob. n. 73 § 1 i n. 782, 40.

²³ Wiele przykładów, zob. np. n. 147, 149, 152, 167, 219 na początku, 254, 280.

²⁴ Zob. np. n. 133, 164, 166, 217, 256, 495, 558, 180, 214 przy końcu, 303.

²⁵ Zob. np. n. 772, 794.

²⁶ Zob. np. n. 146, 164, 274, 667, 704.

²⁷ Zob. np. n. 321, 408, 555, 786.

wistych danych, trzeba raczej przyjąć celową zmianę w przytaczaniu kodeksu.

Dlaczego konstytucje przytaczają kodeks? Przede wszystkim dla celu praktycznego, aby ułatwić poznanie i stosowanie prawa powszechnego, a także czasem dla podkreślenia wagi danego kanonu. Równocześnie w ten sposób lepiej dostosowywuje się prawo partykularne do prawa powszechnego²⁸.

ad b) Oprócz powtórzenia prawa powszechnego mamy ponadto w konstytucjach prawo partykularne. W tym prawie partykularnym można jeszcze rozróżnić podwójną grupę przepisów: uzupełnienie kodeksu i prawo czysto partykularne. Konstytucje bowiem niekiedy z wyraźnego przepisu kodeksu są podniesione do funkcji prawa uzupełniającego kodeks, mianowicie niektóre przepisy konstytucyj wstępują w miejsce przepisu kodeksu, chociażby mu się sprzeciwiały²⁹, innym znowu razem³⁰ kodeks wyraźnie odsyła do konstytucji co do spraw, o których sam nie postanowił³¹.

Te uzupełnienia prawa powszechnego są oczywiście prawem partykularnym, ale są pod pewnym względem związane z kodeksem. Inne natomiast postanowienia konstytucyj już nie posiadają takiego wyraźnego związku.

W następnych rozważaniach zobaczymy, jak to uzupełnienie kodeksu zostało rozwiązane w konstytucjach OO. Franciszkanów.

²⁸ Przy dostosowywaniu konstytucyj do kodeksu poleca Św. Kongr. dla Spr. Zak., aby ile możności używać wyrazów kodeksu, zob. *Declaratio S. Congr. de Rel.* n. II, AAS 13(1921)538.

²⁹ Zob. kan. 494 § 2, 505, 507 § 3, 515, 516 § 4, 553, 555 § 2, 569 § 2, 570 § 1, 574 § 1, 578, n. 2 i 3, 579, 580 § 1, 591, 610 § 1, 620; 669 § 1; 1579 § 1 i 2.

³⁰ Zob. kan. 501 § 1 i 3, 502, 507 § 1, 508, 510, 511, 516 § 1, 517, 519, 532, 535 § 1 n. 1, 537, 539 § 1, 540, 542, 543, 547 § 1 i 3, 557, 560, 561 § 1, 572 § 1, n. 2 i 6, 575 § 1, 576 § 1, 578 n. 3, 582, 597 § 3, ...

³¹ Larraona, *Commentarium Codicis*, Commentarium pro Relig. 4(1923)169.

II. *Przepisy konstytucji zakonu OO. Franciszkanów, wstępujące w miejsce przepisu kodeksu, chociażby mu się sprzeciwiały*

Przy rozważaniu tego zagadnienia nie biorę pod uwagę ogólniejszych wyrażań kodeksu, jak np. kan. 620, gdyż zajmuję się tylko wypadkami szczegółowymi. Opuszczam również kanony, które nie stosują się do zakonu OO. Franciszkanów, jak kan. 555 § 2, 679 § 1, 681, 327 § 1, 432 § 3.

Inne kanony przejdę w porządku kodeksu i zaznaczę, co w danej sprawie postanowiły konstytucje.

1) Kan. 494 § 2: „Rozporządzenie majątkiem zniesionej prowincji... należy, o ile konstytucje inaczej nie postanawiają, do kapituły generalnej lub poza czasem kapituły, do przełożonego generalnego łącznie z jego radą”.

Konstytucje pomijają to zagadnienie milczeniem, nawet nie przytaczają powyższego kanonu.

2) Kan. 505: „Przełożeni wyżsi niech będą czasowi, chyba że inaczej przepisują konstytucje”.

W zakonie OO. Franciszkanów są wyżsi przełożeni czasowi, ale konstytucje pozwalają (n. 603 i 655) pod pewnymi warunkami na ponowny wybór. Mianowicie generała wybiera się na sześć lat; po upływie tego czasu może być ponownie wybrany; na trzecie zaś bezpośrednio sześćdziesiąt lat potrzeba pozwolenia Stolicy Apostolskiej. Prowincjał po upływie pierwszego trzechlecia może być wybrany na drugie trzechlecie, do wyboru na trzecie i dalsze trzechlecia potrzeba większości trzech czwartych głosów.

3) Kan. 505: „... przełożonych zaś niższych miejscowych nie należy ustanawiać na czas dłuższy nad trzy lata; po upływie tego czasu można im ten urząd znowu powierzyć, jeśli konstytucje na to pozwalają, ale nie po raz trzeci bezpośrednio w tym samym domu zakonnym”.

Konstytucje (n. 684) pozwalają, aby dla słusznych przyczyn, mógł być przełożony miejscowy wybrany na następne trzechlecie dla tego samego klasztoru.

4) Kan. 507 § 3: „Postulacja jest dopuszczalna tylko w wypadku nadzwyczajnym i jeżeli jej konstytucje nie zabraniają”.

W postanowieniach ogólnych o wyborach (n. 560) konstytucje pozwalają na postulację, ale tylko w wypadkach nadzwyczajnych.

5) Kan. 510 nakazuje generałowi zakonu co pięć lat lub częściej, jeżeli konstytucje tak przepisują, posyłać do Stolicy Apost. sprawozdanie ze stanu zakonu.

Konstytucje franciszkańskie nie wspominają o tym obowiązku.

6) Kan. 515: „Zabrania się czysto honorowych tytułów, godności lub urzędów; toleruje się, jeśli na to pozwalają konstytucje, jedynie tytuły wyższych urzędów, jakie zakonnicy we własnym zakonie rzeczywiście piastowali”.

Wbrew pierwszej części tego kanonu są w zakonie OO. Franciszkanów tytularni prowincjałowie (konstyt., n. 596, 569, 482, 544). Natomiast o tytułach wyższych urzędów, po skończeniu urzędowania, konstytucje nie wspominają, przyznają jedynie eksgenerałowi tytuł „najprzewielebniejszy” (n. 611), przysługujący generałom aktualnym.

7) Kan. 516 § 4: „Jeśli konstytucje milczą o sposobie obioru zarządców („oconomos”), niech ich obiera wyższy przełożony za zgodą swej rady”.

W zakonie franciszkańskim ma być ekonom kurii generalnej (n. 395), ekonom prowincji (n. 389), ekonom klasztoru (n. 360 i 361). Ekonoma kurii generalnej wybiera kapituła generalna, lub poza nią generał za zgodą swej rady, ekonoma prowincji kapituła prowincjalna, lub gdyby nie było kapituły, prowincjał ze swym definitorium (czyli radą), ekonoma klasztoru wybiera kapituła konwencka. W klasztorze, gdzie znajduje się kolegium (seminarium) wyposażone w odrębny od klasztoru zarząd ma być specjalny ekonom, ale konstytucje nie określają (n. 416). kto go mianuje.

8) Kan. 531: „Nietylko zakon, lecz także prowincja i domy zdolne są do nabywania i posiadania dóbr doczesnych z dochodami stałymi czyli fundacjami, chyba że ich zdolność

w tym względzie wykluczają lub ograniczają ich własne reguły i konstytucje”.

Reguła św. Franciszka wyklucza wprawdzie zdolność nabywania i posiadania dóbr doczesnych, ale późniejsze dyspenzy Stolicy Ap. dane zakonowi OO. Franciszkanów zniosły te ograniczenia. Obecne konstytucje ani nie wykluczają, ani nie ograniczają owej zdolności, owszem określają, co się składa na majątek zakonu (n. 396, 397), prowincji (n. 388), domu zakonnego (n. 357, 358).

9) Kan. 553: „Nowicjat rozpoczyna się przywdzianiem sukni zakonnej lub w inny sposób przepisany w konstytucjach”.

Według konstytucji franciszkańskich (n. 96, 98) nowicjat rozpoczyna się przywdzianiem sukni zakonnej czyli obłóczynami.

10) Kan. 569 § 1: „Przed złożeniem ślubów zwykłych, tak czasowych jak dozgonnych, powinien nowicjusz na cały czas trwania ślubów zwykłych powierzyć zarząd swojego majątku komu zechce, nadto jeśli konstytucje nie postanawiają inaczej, dowolnie rozporządzić jego dochodami i użytkowaniem”.

W zakonie franciszkańskim są śluby dozgonne uroczyste, wobec tego kanon ten będzie miał zastosowanie tylko przed złożeniem ślubów czasowych. Konstytucje (n. 150) zostawiają całkowitą swobodę nowicjuszowi w dokonaniu rozporządzenia przepisanego w powyższym kanonie.

11) Kan. 570 § 1: „Jeżeli w konstytucjach lub przez wyraźną umowę przy wstąpieniu do postulatu lub nowicjatu nie zastrzeżono jakiejś zapłaty za utrzymanie i suknię zakonną, niczego żądać nie można za wydatki w postulacie lub w nowicjacie”.

Według konstytucji franciszkańskich (n. 99, 100) kandydaci posiadający majątek, mają jakąś część z niego oddać klasztorowi na odzienie i utrzymanie w czasie nowicjatu; poza tym nic nie można domagać się od rodziców, krewnych lub opiekunów kandydatów do zakonu. Kandydaci biedni są całkowicie zwolnieni od tej opłaty.

12) Według Kan. 574 § 1 przed ślubami dozgonnymi ma się złożyć profesję czasową na trzy lata, chyba że konstytucje przepisują tylko roczne profesje.

Konstytucje franciszkańskie (n. 154) nie wprowadzają żadnych zmian.

13) Kan. 578, 2^o nie zobowiązuje profesów o ślubach czasowych do prywatnego odmawiania brewiarza, chyba że konstytucje wyraźnie co innego przepisują.

Konstytucje OO. Franciszkanów (n. 155) nie nakładają jednak tego obowiązku.

14) Kan. 578, 3^o: „(profesi o ślubach czasowych) nie mają głosu czynnego ni biernego, chyba że konstytucje wyraźnie inaczej postanawiają; natomiast czas przepisany do korzystania z głosu czynnego i biernego, jeżeli konstytucje o tem milczą, należy liczyć od pierwszej profesji”.

Konstytucje franciszkańskie (n. 155) idą w tym wypadku całkowicie za kodeksem i wyraźnie zaznaczają, że czas przepisany do korzystania z głosu czynnego i biernego liczy się od pierwszej profesji.

15) Kan. 580 § 1: „Każdy profes o ślubach zwykłych... jeśli innego zastrzeżenia nie ma w konstytucjach, zatrzymuje własność swego majątku i zdolność do nabywania nowego”.

W konstytucjach franciszkańskich (n. 150) nie ma żadnego zastrzeżenia w tym względzie.

16) Kan. 580 § 3: „Zrzeczenie lub rozporządzenie, o którym mowa w kan. 569 § 2, profes może zmienić, wprawdzie nie samowolnie, chyba że konstytucje na to pozwalają, lecz za zezwoleniem najwyższego przełożonego... byleby zmiana, przynajmniej dotycząca znacznej części majątku, nie wychodziła na korzyść zakonu”.

Konstytucje OO. Franciszkanów (n. 150) nie dają pozwolenia na samowolną zmianę, trzymają się przepisu kodeksowego.

17) Według kan. 591 wszyscy klerycy profes, którzy oddają się studiom św. teologii lub je ukończyli a przebywają w domu, są obowiązani brać udział w rozwiązywaniu kwesty

moralnych i liturgicznych, chyba że konstytucje postanawiają co innego.

Konstytucje franciszkańskie (n. 536) nie wprowadzają żadnych zmian, owszem wyraźnie nakazują tak jak przepisuje kan. 591.

18) Na mocy kan. 610 § 1 konstytucje mogą przepisać obowiązki chóru nawet w klasztorach, w których jest zakonników obowiązanych do odmawiania brewiarza mniej niż czterech. Konstytucje franciszkańskie (n. 185) trzymają się jednak ogólnie przyjętej zasady i nie wprowadzają obostrzenia.

19) Kan. 669 § 1: „Profes o ślubach dozgonnych, wydalony z zakonu, pozostaje związany ślubami zakonnymi, o ile konstytucje... inaczej nie postanawiają”.

W konstytucjach OO. Franciszkanów (n. 783—801) nie mamy żadnego innego postanowienia w tej materii.

20) Kan. 1253: „Przez powyższe przepisy (o postach) nie doznają żadnej zmiany... konstytucje i reguły zakonów”.

Zwyczajnie każdy zakon ma specjalne posty, oprócz postów określonych w prawie powszechnym. Reguła św. Franciszka i konstytucje OO Franciszkanów zawierają również przepisy o postach specjalnych, ale konstytucje (n. 317—324) przyjmują sposób poszczenia taki, jaki jest określony w kodeksie.

21) Kan. 1579: „§ 1. Jeżeli toczy się spór między zakonnikami wyjętymi tego samego zakonu kłeryckiego, to sędzią pierwszej instancji jest prowincjał, o ile konstytucje nie postanawiają inaczej,... § 2. O ile konstytucje nie zawierają przepisów odmiennych, to w kwestiach spornych pomiędzy dwiema prowincjami rozstrzyga w pierwszej instancji najwyższy przełożony zakonu osobiście albo przez delegata”.

Z n. 749 i 753 konstytucyj franciszkańskich wynika, że sędzią jest prowincjał. Natomiast o sprawie wymienionej w § 2-gim kanonu 1579 konstytucje wcale nie wspominają.

22) Kan. 1657 § 3: „O ile konstytucje nie postanawiają inaczej, można zakonnika dopuścić (jako adwokata lub prokuratora) tylko w sprawach w których chodzi o dobro jego zakonu, jednakże za zezwoleniem przełożonego”.

W tej sprawie konstytucje franciszkańskie nie mają żadnego przepisu.

* * *

Z powyższego przeglądu wynika, że konstytucje franciszkańskie zaledwie w pięciu wypadkach skorzystały z możliwości wprowadzenia pewnych odchyień od prawa powszechnego, a skorzystały z tej możliwości w sposób bardzo umiarkowany. Widzimy w konstytucjach franciszkańskich dążność do zachowania przepisów prawa powszechnego, uchylanie się od tworzenia przepisów partykularnych tam, gdzie wystarczy przepis ogólny, a cel zakonu, jego tradycja i dzisiejsze warunki pracy nie wymagają czegoś odrębnego.

III. Przepisy konstytucyj zakonu OO. Franciszkanów w sprawach, o których kodeks nie zadecydował, ale odwołał się do konstytucyj zakonnych

Różne zakony, jakie istnieją w Kościele katolickim, mają rozmaite cele szczegółowe, działają w różnych warunkach, mają za sobą różną tradycję. Stąd kodeks prawa kan. nie mógł ustanowić jednakowych przepisów dla wszystkich zakonów i we wszystkich szczegółach. Często prawo powszechne zadowolilo się podaniem zasadniczych ram, a wypełnienie treścią szczegółową pozostawilo konstytucjom zakonnym. Czasami nawet pozwoliło, aby konstytucje mogły coś dodać do przepisów kodeksowych, czyli postawić większe wymagania.

Skoro opuścimy wyrażenia ogólniejsze kodeksu (kan. 501 § 1, 502, 507 § 1, 516 § 1, 540 § 1, 562, 593) i kanony nie stosujące się do zakonu OO. Franciszkanów (kan. 322 § 2, 501 § 3, 531 § 1, 539 § 1, 547 § 1 i 3, 676 § 3, 679 § 1 i 2, 982 § 2, 1264 § 2) pozostanie nam jeszcze 33 wypadków w prawie kodeksowym, które mają uzupełnić i określić konstytucje (kan. 456, 476 § 4, 504, 508, 511, 517 § 1 i 2, 519, 532 § 1 i 2, 534 § 1, 537, 542 (początek), 543, 554 § 1, 557, 560, 561 § 1, 563, 571 § 1, 572 § 1, 575 § 1, 576 § 1, 582, 595 § 1, 597 § 3, 606

§ 1 i 2, 646 § 2, 875 § 1, 1228 § 2, 1338 § 1, 2336 § 1, 2350 § 2, 2385, 2386).

Badając konstytucje franciszkańskie w tych szczegółowych sprawach, w których uzupełniają kodeks stwierdzamy, że konstytucje skorzystały z wolności zostawionej im w prawie powszechnym i uregulowały wskazane kwestie zgodnie z dotychczasowymi tradycjami zakonu.

Jednak w sześciu wypadkach zauważamy milczenie konstytucyj, chociaż jest potrzebna norma szczegółowa. I tak:

1) Według kan. 537 są niedozwolone darowizny z dóbr domu, prowincji lub zakonu, chyba tytułem jałmużny lub dla innej słusznej przyczyny, za pozwoleniem przełożonych i zgodnie z konstytucjami. Konstytucje franciszkańskie (n. 386 i 399) powtarzają ten kanon, ale nie dają żadnych bliższych określeń.

2) Kan. 597 § 3: „...oznaczenie zaś dokładne granic (klauzury) lub ich zmiana w razie uprawnionego powodu należy do przełożonego wyższego lub kapituły generalnej podług konstytucyj...” Konstytucje franciszkańskie mówią obszernie (n. 306—316) o klauzurze, ale powyższy szczegół został pominięty milczeniem.

3) Według kan. 1228 § 2 jeśli kto obrał sobie cmentarz zakonny na miejsce wiecznego spoczynku, na wykonanie tej woli potrzebne jest i wystarczy przyzwolenie przełożonego zakonnego wedle konstytucyj zakonnych. — Nasze konstytucje wcale jednak tej kwestii nie poruszają, może z tej przyczyny, że w praktyce nie ma zastosowania, gdyż klasztory franciszkańskie nie posiadają własnych cmentarzy. Byłaby jedynie kwestia praktyczna, gdyby chodziło o pozwolenie pochowania kogoś obcego w grobowcu klasztorным — ale i o tym konstytucje milczą.

4) Kan. 2336 § 1 nakazuje ukarać zakonników należących do masonerii i innych tego rodzaju stowarzyszeń jeszcze innymi karami, według konstytucji, poza wyliczonymi w kodeksie. Konstytucje franciszkańskie o tym przestępstwie wogóle nie wspominają.

5) Zakonników dopuszczających się przestępstwa o którym mówi kan. 2360 § 1 należy ukarać, jak podaje kan. 2360 § 2, oraz zastosować do nich inne kary, wymierzone w ich własnych konstytucjach.

Konstytucje franciszkańskie nie dodają nowych kar.

6) Kan. 2386 wylicza kary na zbiegów zakonnych i dodaje: „gdy zaś powróci, ma być ukarany wedle konstytucyj”. Konstytucje franciszkańskie (n. 812) przytaczają jedynie kary ustanowione w kodeksie i zadowolają się zwrotem ogólnym, wyjętym z kan. 2386: „przełożony wyższy ukarze go odpowiednio do ciężkości winy”.

*
* *

Czy mamy tutaj do czynienia, w tych sześciu wypadkach, z przeoczeniem czy z celowym pominięciem wyliczonych spraw? Trudno rozstrzygnąć — poza wypadkiem pierwszym i szóstym, w których milczenie wydaje się celowe, gdyż redaktorzy konstytucji przy odpowiednich numerach konstytucyj musieli mieć przed oczyma wskazane kanony, skoro ich część przytoczyli. Brak szczegółowych postanowień w sprawach, co do których kodeks odwołał się do konstytucyj zakonnych stanowi pewną niedokładność konstytucyj franciszkańskich. Na szczęście spraw pominiętych jest niewiele, więc ten brak nie zaważy ujemnie i nie przyniesie szkody w normalnym życiu zakonnym.